31. DERS

TEMYİZ

TEMYİZ

Tanım: Kendisinden önce geçen ve anlam bakımından kapalı olan kelime veya cümleden ne kastedildiğini açıklayan camid, nekre ve mansup kelimelere '*Temyiz*' adı verilir. Tanımdan da anlaşıldığı üzere Temyiz, iki farklı kapalılığı ortadan kaldırmaktadır :

A. İsimlerdeki Kapalılık (melfuz) *B. Cümlelerdeki Kapalılık(melhuz)*

A. İSİMLERDEKİ KAPALILIK: Temyiz olan kelime, sırasıyla; sayılardaki; gram, kilo, ton, gros gibi ağırlık ölçülerindeki; milimetre, santimetre, metre, kilometre, mil, arşın, kulaç gibi uzunluk birimlerindeki; santimetreküp, metreküp, galon gibi hacim birimlerindeki kapalılığı gidermek üzere kullanılır. Bazen temyiz olan kelime; yukarıda saydığımız standart ölçü birimlerinin dışında kalan, ancak bir ölçme işini temin edebilen kimi nesne ve kavramlarla ilgili bir kapalılığı da giderebilir. Sandık, koli, kutu, viyol, bardak, şişe, avuç, kucak vs. gibi.

Açıklama : Günlük hayatta 'İki metre (**kumaş**) aldım', 'altı litre (**süt**) sağdım', 'üç kutu (**çivi**) getir, 'sekiz galon (**su**) tükettik' gibi, içinde bir ölçü birimi bulunan cümle yapılarını çok sık olarak kullanırız. Ancak dikkat edilirse, sadece altı çizili kısımlarla cümle kurmak istediğimizde, cümlenin anlamında bir eksiklik, daha doğrusu bir kapalılık meydana gelmektedir. İşte, parantez içerisinde koyu harflerle vurguladığımız ve '*temyiz*' adı verdiğimiz bu sözcükler, '***iki metre***', '***altı litre***', '***üç kutu***', '***sekiz galon***' gibi ölçü birimlerden ne anlamamız gerektiği konusuna bir açıklık getirmekte ve cümledeki anlamsal kapalılığı ortadan kaldırmaktadır

ÖNEMLİ NOT

Her ne kadar '*Temyiz*'in tanımında, '*Temyiz Mansuptur*' şeklinde genel bir ifade kullandıysak da, anlamında kapalılık bulunan hacim, ağırlık ve uzunluk kavramları, temyizlerini, '***harf-i cerli***' bir yapı içinde veya bir izafet terkibinin '***muzâfun ileyh***' öğesi durumunda '***mecrur***' olarak da alabilirler.

İsimlerdeki Kapalılığı Gideren Temyiz Örneği			
Temyizin Şekli	Temyiz	Mefûlün Bih	Fiil + Fâil
Mansup	قُمَاشًا	مِتْرًا	اِشْتَرَيْتُ
Harf-i Cerli	مِنْ قُمَاشٍ	مِتْرًا	اِشْتَرَيْتُ
Muzâfun İleyh Olarak	قُمَاشٍ	مِتْرَ	اِشْتَرَيْتُ
Bir metre kumaş satın aldım.			

ÖLÇÜ BİRİMLERİNİN TEMYİZİ İLE İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) أَكْرَمْتُ الضُّيُوفَ كُوبًا عَصِيرًا.

Konuklara bir bardak meyve suyu ikram ettim.

(2) شَرِبَ الْمَرِيضُ مِلْعَقَةً دَوَاءً.

Hasta, bir kaşık ilaç içti.

(3) اِشْتَرَى وَالِدِي كِيسًا مِلْحًا.

Babam, bir paket tuz satın aldı.

(4) بَاعَ الْخُضَرِيُّ صُنْدُوقًا مِنْ مَوْزٍ.

Manav, bir kutu muz sattı.

(5) اِشْتَرَى الْمُقَاوِلُ عُلْبَةَ مِسْمَارٍ.

Mütahit, bir kutu çivi satın aldı.

(6) أَرْسَلَ خَالُنَا إِلَيْنَا صُنْدُوقًا بُرْتُقَالاً.

Dayımız bize, bir sandık portakal gönderdi.

(7) حَلَبَتِ الْقَرَوِيَّةُ لِتْرًا حَلِيبًا مِنَ الْعَنْزَةِ.

Köylü kadın, keçiden bir litre süt sağdı.

(8) غَرَفْتُ مِنَ النَّهْرِ حُفْنَةً مَاءً.

Nehirden bir avuç su aldım.

(9) اِشْتَرَيْتُ مِنْ بَائِعِ الْخُضَرِ كِيلُو بَصَلاً.

Manavdan bir kilo soğan satın aldım.

(10) نَحْتَاجُ إِلَى طُنٍّ فَحْمًا.

Bir ton kömüre ihtiyacımız var.

(11) حَرَثَ الْمُزَارِعُ دُونُمًا حَقْلاً بِجَرَّارَتِهِ.
Çiftçi traktörüyle bir dönüm tarla sürdü.

(12) طَلَبْتُ مِنَ النَّادِلِ زُجَاجَةً مَاءً بَارِدًا.
Garsondan bir bardak soğuk su istedim.

(13) لاَ أَمْلِكُ شِبْرًا أَرْضًا فِي هٰذِهِ الْحَيَاةِ!
Şu dünyada bir karış toprağım bile yok!

(14) أَكَلَ الْحِصَانُ حُفْنَةً عَلَفًا.
At, bir avuç yem yedi.

(15) زَرَعَ الرِّيفِيُّونَ دُونُمًا ذُرَةً هٰذَا الْمَوْسِمَ.
Köylüler bu sezon, bir dönüm mısır ektiler.

(16) حَصَدَ مُحَمَّدٌ هِكْتَارًا مِنْ شَعِيرٍ بِالْحَصَّادَةِ.
Muhammet biçerdöverle bir hektar arpa hasat etti.

(17) تَلِفَ مِنْ زَرْعِهِ قِنْطَارَانِ ثُومًا.
Ürününden, iki kantar sarımsak telef oldu.

(18) أَضَافَتْ أُمِّي إِلَى الْعَجِينِ كُوبًا دَقِيقًا.
Annem, hamura, bir bardak un ilave etti.

(19) اِسْتَعَرْتُ مِنْ جَارِنَا فِنْجَانَ زَيْتٍ.
Komşumuzdan bir fincan yağ ödünç aldım.

(20) تَمَكَّنْتُ مِنْ شِرَاءِ كِيلُوغْرَامٍ مَوْزًا لِأَوْلاَدِي هٰذَا الشَّهْرَ.
Bu ay, çocuklarıma, bir kilo muz alabildim.

(21) أَهْدَيْتُ إِلَى زَوْجَتِي هٰذَا الْعِيدَ مِتْرَيْ قُمَاشٍ.
Bu bayramda eşime, iki metre kumaş hediye ettim.

(22) قَدَّمْتُ لِصَدِيقَتِي بَاقَةً وَرْدًا.
Arkadaşıma bir demet gül takdim ettim.

(23) ضَيَّعْتُ دَزِّينَةً كِتَابًا فِي الْحَرِيقِ.
Yangında, bir düzine kitap zayi ettim.

(24) تَسَلَّمْتُ فِي عِيدِ مِيلاَدِي حُزْمَةً مِنْ زَهْرَةٍ مِنْ صَدِيقٍ عَزِيزٍ.
Değerli bir dosttan doğum günümde bir buket çiçek aldım.

TEMYİZ; CÂMİD, NEKRE, MANSUP BİR İSİMDİR.

B. <u>CÜMLELERDEKİ KAPALILIK:</u> Temyiz olan kelime, cümlenin geneline ait bir hükümdeki kapalılığı ortadan kaldırır. Cümlenin geneline ait hükümdeki bu kapalılık ekseriyetle şu yapılarda kendini gösterir :

1. İsm-i Tafdil formunun kullanıldığı kimi cümlelerde.

2. Kastedilen anlamı ifadede tek başına yetersiz kalan '***artmak***', '***azalmak***', '***güzel veya çirkin olmak***', '***büyük veya küçük olmak***' gibi fiillerin yer aldığı kimi cümlelerde.

3. İçerisinde, ikinci maddede belirttiğimiz fiillerden türetilen sıfat-ı müşebbehelerin yer aldığı kimi cümlelerde.

Cümledeki Kapalılığı Gideren Temyiz Örneği (İsm-i Tafdilli Yapı)			
Temyiz	Câr-Mecrur	Haber	Mübteda
سِنًّا	مِنْكَ	أَكْبَرُ	خَالِدٌ
Halit, yaşça senden daha büyüktür.			

İSM-İ TAFDİLLİ CÜMLELERİN TEMYİZİ İLE İLGİLİ ÖRNEK CÜMLELER

(1) اَلْجَيْشُ التُّرْكِيُّ أَكْثَرُ شَجَاعَةً مِنْ غَيْرِهَا.

Türk ordusu, diğer ordulardan daha cesurdur.

(2) اَلطَّائِرَةُ أَعْظَمُ سُرْعَةً مِنَ السَّيَّارَةِ.

Uçak, hız bakımından arabadan daha üstündür.

(3) خَالِدٌ أَكْثَرُ إِخْلَاصًا فِي تَعَامُلِهِ مَعَ النَّاسِ مِنْ أَخِيهِ.

Halit, insanlarla olan ilişkisinde kardeşinden daha samimidir.

(4) جَيْشُنَا أَعْظَمُ قُوَّةً مِنْ جَيْشِ الْيُونَانِ.

Ordumuz, Yunan ordusundan daha kuvvetlidir.

(5) اَلْأَتْرَاكُ أَكْثَرُ الشُّعُوبِ كَرَمًا وَ إِكْرَامًا.

Türkler, milletler içerisinde cömertlik bakımından en önde gelenidir.

(6) عَامِلُ الْمَنْجَمِ أَكْثَرُ النَّاسِ تَعَبًا.

Maden işçisi, insanların en çok yorulanıdır.

(7) اَلْفِضَّةُ أَقَلُّ قِيمَةً مِنَ الذَّهَبِ.

Gümüş, değerce altından sonra gelir.

(8) طَارِقٌ أَقَلُّ زُمَلَائِهِ وَفَاءً.

Tarık, arkadaşları içerisinde en az vefakar olanıdır.

(9) هٰذَا الْعَامِلُ أَوْفَرُهُمْ نَشَاطًا.

Bu işçi, içlerinde en etkin olanıdır.

(10) اَلْعِنَبُ أَلَذُّ مِنَ السَّفَرْجَلِ طَعْمًا.

Üzüm, tat bakımından ayvadan daha lezzetlidir.

(11) خَدِيجَةُ أَفْضَلُ النِّسَاءِ خُلُقًا.

Hatice, ahlak itibariyle kadınların en faziletlisidir.

(12) اَلْمَاسُ أَشَدُّ الْمَعَادِنِ صَلَابَةً.

Elmas, madenler içerisinde en sert olanıdır.

(13) إِسْتَانْبُول أَكْثَرُ مِنْ أَنْقَرَةَ ازْدِحَامًا بِالسُّكَّانِ.

İstanbul, nüfus bakımından Ankara'dan daha yoğundur.

(14) اَلذَّهَبُ أَرْفَعُ ثَمَنًا مِنَ الْفِضَّةِ.

Altın, değer bakımından gümüşten daha kıymetlidir.

(15) اَلْهَوَاءُ أَقَلُّ كَثَافَةً مِنَ الْمَاءِ.

Yoğunluk bakımından hava, sudan daha az yoğundur.

(16) اَلْمَاءُ أَخَفُّ وَزْنًا مِنَ الزِّئْبَقِ.

Su, ağırlık bakımından civadan daha hafiftir.

(17) اَلرِّيفُ أَنْقَى وَ أَصْفَى مِنَ الْمُدُنِ هَوَاءً.

Köy, havası bakımından şehirden daha temiz ve daha saftır.

(18) اَلْعِلْمُ أَهَمُّ مِنَ الْمَالِ ثَرْوَةً.

İlim, zenginlik bakımından maldan daha önemlidir.

(19) مُحَمَّدٌ أَكْمَلُ مِنْ عَلِيٍّ أَدَبًا.

Muhammet, edep bakımından Ali'den daha olgundur.

(20) اَلْمُؤْمِنُ أَكْثَرُ مِنْ غَيْرِهِ مَيْلاً إِلَى الْخَيْرِ.

İnançlı kişi, başkasına oranla hayra daha meyillidir.

(21) هٰذِهِ الْمَقَالَةُ أَعْقَدُ مِنْ ذَاكَ أُسْلُوبًا.

Bu makale, üslup bakımından ötekinden daha komplekstir.

(22) هٰذَا الْمُؤَلَّفُ أَكْثَرُ الْمُؤَلَّفَاتِ وُضُوحًا.

Bu, yapıtlar içerisinde en anlaşılır olanıdır.

(23) كَافَأَ الْمُعَلِّمُ طَالِبًا أَكْثَرَ اجْتِهَادًا.

Öğretmen, en çalışkan talebeyi ödüllendirdi.

ÖNEMLİ NOTLAR

- İsm-i tafdîl ile iki şey arasında karşılaştırma yapılmak istendiğinde, ism-i tafdilden sonra '***min***' harf-i ceri getirilir.
- Bir sıfatın en üstünlük derecesi, ism-i tafdilin, tekil, ikil veya çoğul formdaki kelimelere muzâf yapılması ile elde edilir.
- İsm-i tafdilin; tesniye, cemi ve müennes şekilleri de bulunmakla birlikte, bunlar, karşılaştırma yapılarında kullanılmazlar. Bir başka deyişle, bir karşılaştırma yapılmak istendiğinde, ism-i tafdîlin sadece müfred-müzekker formu kullanılmaktadır.

Cümledeki Kapalılığı Gideren Temyiz Örneği (anlamı kapalı olan bir fiil içeren yapı)		
Temyiz	Fâil	Fiil
جَوْدَةً	اَلْمُنْتَجَاتُ	اِزْدَادَتْ
Ürünlerin kalitesi arttı.		

CÜMLEDEKİ KAPALILIĞI GİDEREN TEMYİZLE İLGİLİ ÖRNEKLER

(1) تَزْدَادُ مَدِينَتُنَا سُكَّانًا فِي هٰذَا الْفَصْلِ.

Kentimiz, bu sezonda nüfus bakımından artış kaydediyor.

(2) اِشْتَدَّ الطُّلاَّبُ حِرْصًا عَلَى النَّجَاحِ هٰذِهِ الأَيَّامَ.

Bu günlerde, öğrencilerin başarıya olan azimleri kuvvet kazandı.

(3) اِطْمَأَنَّ مُحَمَّدٌ نَفْسًا لِشِفَاءِ أَبِيهِ.

Muhammet, babası iyileştiği için psikolojik bakımdan rahatladı.

(4) تَزْدَادُ الْمُجْتَمَعَاتُ قُوَّةً كُلَّمَا اتَّحَدَتْ.

Toplumlar, ne zaman birlik olsalar güçlenirler.

(5) حَسُنَ هَؤُلاَءِ الطُّلاَّبُ أَخْلاَقًا.

Bu öğrencilerin ahlakı güzelleşti.

(6) تُحَاوِلُ كُلُّ دَوْلَةٍ أَنْ تَتَقَدَّمَ عِلْمًا وَ ثَقَافَةً.

Her devlet, bilgi ve kültür yönünden ilerlemeye çalışır.

(7) فِي الذُّرَى يَقِلُّ الْجَوُّ حَرَارَةً.

Doruklarda, hava sıcaklığı düşüktür.

(8) تَتَخَلَّفُ تِلْكَ الدَّوْلَةُ اِقْتِصَادًا يَوْمًا بَعْدَ يَوْمٍ.

O devlet, ekonomik bakımdan her geçen gün geriliyor.

(9) اِزْدَادَ الْمُسْلِمُونَ إِيمَانًا بِنَجَاحِهِمْ.

Müslümanların, başarılarına olan inançları pekişti.

(10) زَادَتِ السُّوقُ اِزْدِحَامًا هٰذِهِ الْأَيَّامَ.

Bugünlerde çarşı tıklım tıklım.

(11) تَطِيبُ بُورْصَةُ هَوَاءً وَ مَنْظَرًا فِي الرَّبِيعِ.

Baharda Bursa'nın havası ve manzarası hoş olur (havasına diyecek yok).

(12) طَابَ الزُّمَلاَءُ عِشْرَةً وَ مَوَدَّةً.

Arkadaşların dostlukları ve sevgileri hoştu (görülmeye değerdi).

(13) لَمَعَ سَلِيمٌ اِسْمًا بَعْدَ نَجَاحِهِ فِي الْمُسَابَقَةِ.

Yarışmadaki başarısından sonra, Selim'in ismi (yıldızı) parladı.

(14) حَسُنَ التَّاجِرُ حِوَارًا وَ مُعَامَلَةً.

Tüccarın diyaloğu ve davranışları düzeldi.

(15) زَادَتْ جَامِعَتُنَا شُهْرَةً مُنْذُ الْعَامِ الْمَاضِي.

Geçen seneden bu yana üniversitemizin şöhreti parladı.

(16) اِمْتَلَأَتِ الْقَاعَةُ طُلاَّبًا جُدُدًا.

Salon, yeni öğrencilerle doldu.

(17) اِزْدَحَمَتِ الشَّوَارِعُ سُيَّاحًا هٰذَا الصَّيْفَ.

Caddeler bu yaz, turistlerle dolup taştı.

(18) كَانَ الْمُحَاضِرُ يَتَصَبَّبُ عَرَقًا أَمَامَ الْمَدْعُوِّينَ.

Konuşmacı, davetlilerin önünde ter döküyordu.

Cümledeki Kapalılığı Gideren Temyiz Örneği (Sıfat-ı Müşebbeheli Yapı)		
Temyiz	Haber	Mübteda
خُلُقًا	جَمِيلٌ	صَدِيقِي
Arkadaşım güzel ahlaklıdır.		

SIFAT-I MÜŞEBBEHELİ CÜMLELERİN TEMYİZİ İLE İLGİLİ ÖRNEKLER

(1) أُسْتَاذُ اللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ فَصِيحٌ لِسَانًا.

Arapça öğretmeninin dili fasihtir.

(2) زَمِيلَتِي جَمِيلَةٌ خُلُقًا.

Arkadaşımın huyu güzeldir.

(3) كُلُّ وَالِدَةٍ رَقِيقَةٌ حِسًّا.

Her anne, duygusal bakımdan yufka yüreklidir.

(4) اَلطُّلاَّبُ طَيِّبُونَ سُلُوكًا.

Öğrencilerin davranışları güzel.

(5) اِتَّخِذْ أَصْدِقَاءَ أَوْفِيَاءَ وَعْدًا.

Sözüne sadık dostlar edin.

(6) سُلاَلَتُنَا أَصِيلَةٌ حَسَبًا وَ نَسَبًا.

Sülalemiz, soy-sop bakımından köklü bir sülaledir.

(7) هٰذِهِ الْأُطْرُوحَةُ غَيْرُ كَافِيَةٍ مَصْدَرًا وَ مَرْجِعًا.

Bu tez, kaynak bakımından yetersiz.

(8) هٰذِهِ الْفَضَائِحُ مُؤْسِفَةٌ عَاقِبَةً.

Bu skandallar, sonucu (sonuçları) itibariyle üzücü.

(9) اَلْأَفْلاَمُ الْوَثَائِقِيَّةُ مُثِيرَةٌ مَوْضُوعًا.

Belgesel filmler, konu bakımından ilgi çekicidir.

(10) هٰذَا الْبَحْثُ الْعِلْمِيُّ عَقِيمٌ مُحْتَوًى.

Bu bilimsel çalışma, içerik bakımından kısır.

نَادِرَةٌ

ذَهَبَ أُسْتَاذُ الْقَانُونِ الدُّوَلِيِّ إِلَى كُلِّيَّةِ الْحُقُوقِ لِيُلْقِيَ مُحَاضَرَتَهُ. كَانَتْ هٰذِهِ هِيَ الْمُحَاضَرَةَ الْأَخِيرَةَ فِي الْفَصْلِ الدِّرَاسِيِّ الْأَوَّلِ، وَ بَعْدَهَا تَبْدَأُ عُطْلَةُ نِصْفِ الْعَامِ الدِّرَاسِيِّ. وَصَلَ الْأُسْتَاذُ إِلَى الْغُرْفَةِ بِخُطُوَاتٍ سَرِيعَةٍ كَعَادَتِهِ، دُونَ أَنْ يَنْظُرَ حَوْلَهُ، وَ ذَهَبَ إِلَى مَكَانِهِ أَمَامَ الْمَقَاعِدِ. أَخْرَجَ وَرَقًا وَ وَضَعَهُ أَمَامَهُ، وَ قَبْلَ أَنْ يَبْدَأَ الْكَلَامَ رَفَعَ رَأْسَهُ، وَ نَظَرَ أَمَامَهُ فَلَمْ يَجِدْ حَرَكَةً وَ لَمْ يَسْمَعْ صَوْتًا، وَ لَمْ يَرَ فِي الْمَقَاعِدِ سِوَى شَابٍّ صَغِيرٍ جَلَسَ فِي أَحَدِ أَرْكَانِ الْغُرْفَةِ الْوَاسِعَةِ. وَ تَعَجَّبَ الْأُسْتَاذُ، كَيْفَ لَمْ يَبْقَ فِي الْغُرْفَةِ سِوَى طَالِبٍ وَاحِدٍ. وَ بَدَأَ يُلْقِي الْمُحَاضَرَةَ لِلْمُسْتَمِعِ الْوَحِيدِ.

وَ اسْتَمَرَّ الْأُسْتَاذُ فِي مُحَاضَرَتِهِ الْهَامَّةِ، وَ أَخَذَ يَتَكَلَّمُ وَ يَتَكَلَّمُ... وَ بَيْنَ الْحِينِ وَ الْحِينِ يَنْظُرُ إِلَى الْمُسْتَمِعِ الْوَحِيدِ، مَرَّتْ سَاعَتَانِ ثُمَّ انْتَهَى الْأُسْتَاذُ الْكَبِيرُ مِنَ الْمُحَاضَرَةِ الْخُصُوصِيَّةِ وَ أَقْبَلَ عَلَى الشَّابِّ الصَّغِيرِ وَ سَلَّمَ عَلَيْهِ وَ قَالَ لَهُ: أَنَا سَعِيدٌ جِدًّا بِكَ يَا صَدِيقِي، لِأَنَّكَ الْمُسْتَمِعُ الْوَحِيدُ، وَ أَشْكُرُ فِيكَ حُبَّكَ لِلْعِلْمِ. أَظُنُّكَ قَدْ فَهِمْتَ كُلَّ أَفْكَارِي فِي هٰذَا الْمَوْضُوعِ. كُنْتُ أَرْجُو أَنْ يَكُونَ جَمِيعُ الطُّلَّابِ مِثْلَكَ. قُلْ لِي: مَا اسْمُكَ؟... وَ لٰكِنَّ الشَّابَّ الصَّغِيرَ سَكَتَ وَ لَمْ يَنْطِقْ. لَمْ يَعْرِفْ مَاذَا يَقُولُ، وَ ظَهَرَ الْخَوْفُ وَ الْخَجَلُ عَلَى وَجْهِهِ ثُمَّ أَجَابَ فِي اضْطِرَابٍ: أَنَا... أَنَا لَسْتُ طَالِبًا. أَنَا ابْنُ الْبَوَّابِ يَا سَيِّدِي، وَ أَبِي طَلَبَ مِنِّي أَنْ أَنْقُلَ الْمَقَاعِدَ إِلَى الْخَارِجِ وَ أُنَظِّفَ الْغُرْفَةَ بَعْدَ أَنْ تَنْتَهِيَ مِنْ مُحَاضَرَتِكَ.

كلمة اليوم

مَا قَلَّ وَ كَفَى خَيْرٌ مِمَّا كَثُرَ وَ أَلْهَى